

Tan eshi-pimipanit tshitaimunnan

Eshi-takuak ute mashinaikanit

KA INNIUIMAK ; EKA KA INNIUIMAKAK	2
PEIKUSHIT TSHEKUAN KIE MA MITSHET TSHEKUANA	3
KA MISHATI KAPAPEIKUSHTESHITI	5
<i>Anite tshe ashtakaniti neni ka mishati kapapeikushteshiti.</i>	5
<i>Anite ka aianishkushyeti ishinikatamuna.</i>	6
KA APISHASHITI KAPAPEIKUSHTESHITI	7
KA NIMAKUTESHIT U.....	7
ATSHITASHUNA	8
<i>Peik^u nuash peikushteu-tatunnu</i>	9
<i>Peikumitashumitannu nuash peik^u neminiun.</i>	10
AUEN AN TEPENITAK TSHEKUANNU	11
<i>Auenitshenat eshi-uinakaniht</i>	11
<i>Auen nenua?</i>	12
<i>Auen nenu?</i>	12
ISHINIKATAMUNA KA TUTAKANITI	13
E NISHUSHTETI KAPAPEIKUSHTESHITI N	14
TSHISSINUATSHITAKANISSA	15
KA AUIASHUNANUTI AIMUNA	16
AIMUNA KA ATSHITAKANITI TSHEKUANA	17
APU UITAKANITI PASSE KAUASHKAMUESHITI	18
<i>Aimunissit (particule).</i>	18
<i>Ishinikatamunit (nom)</i>	18
<i>Aitunit (verbe)</i>	19
AIMUNISSA, PRÉFORMES KA ISHINIKATETI	19
TSHEKAT TAPISHKUT KA ITASHTETI KA APISHASHITI AIMUNA	20
KAUAPIKUESHIHT USHKAT MASHINATAIMUPANAT INNUA UTAIMUNNUA	22
AITUNA (VERBES) ESHINIKATAKANITI MAK ESHI-TATIPANASHTAKANITI	23
AITUNA AI MAK TI, ESHI-PIMIPANITI	26
AITUNA II, ESHI-PIMIPANITI	28
ESHINIKATET TSHEKUAN	30
<i>Eshinikatakanihit mishtikuat</i>	30
<i>Tshishikua eshi-uitakaniti</i>	31
<i>Pishimuat eshinikatakanihit</i>	31
KA ASHTASHKUAIKANIT MASHINAIKAN 1	32
ESHINIKATETI AIMUNA	32

Kapapeikushteshiti mak eshinikateti tshekuana

Kutunnu ashu peik^u kie ma peikunnu ashu peik^u (11) itatina neni kapapeikushteshiti (*lettres*). Uet ishinikateti, peikushteshua neni.

a e i u h k m n p s t

Neni kapapeikushteshiti meshinaitshenanuti apashtakanua. Peik^u kapapeikushteshit takuan, anitshenat pessamiunnuat mak pekuakamiunnuat apashtauat eimitai nenu **l**, muk^u iapit meshinaitshetaui tshika apashtauat nenu **n**. Eukuan ishi-utinakanipan aimun ushkat etusseshtakanit innu-aimun peikutau tshe mashinatet.

Neni kapapeikushteshiti **a e i u** ishinikatakanua : KAUASHKAMUESHT (*voyelle*).

Ek^u neni kapapeikushteshiti **h k m n p s t** ishinikatakanua : KANANAPEUSHTET (*consonne*).

Anite tshitaimunnat, mishta-mitshena aituna (*verbe*). Takuana ashit neni ishinikatamuna (*nom*) mak ishinikashuna (*nom propre*). Iapit takuana neni ka apishashiti aimuna, eshinikateti aimunissa (*adverbe, préposition, conjonction*).

Apu takuaki tshitaimunnat neni ka ishinikateti *féminin* mak *masculin* muk^u tshuitenan aimun eshinakuak : ka inniuimakak aimun (*animé*) mak eka ka inniuimakak aimun (*inanimé*).

Ka inniuimak ; eka ka inniuimakak

Tshetshi tshissenitamin tanen aimun ka inniuimak mak tanen aimun eka ka inniuimakak, tshipa tshi tshisseniten neme aitun apashtain : **nuapamau** (inniuimakan) kie ma **nuapatén** (eka ka inniuimakak).

1. Nuapamau aueshish, nuapamau amishk^u, nuapamau atik^u, nuapamau minush, nuapamau atim^u, nuapamau kak^u, nuapamau nishk, nuapamau shiship...
2. Nuapamau Mani-Akat, nuapamau Pienish, nuapamau Pinamen, nuapamau nutaui, nuapamau nishim, nuapamau nishtesh...
3. Nuapamau tshishtapakun, nuapamau ashram, nuapamau uapimin, nuapamau teueikan, nuapamau pishim^u...

Eukuan uet tshi tshissenitakanit aimun ka inniuimakak. Tshipa tshi ashit apashtan kutak aitun, miam ne : peshu...

Kassinu aueshishat etashiht tshika tshi ishi-uinakanuat: atik^u, atim^u, mush, enik^u...

Anitshenat auenitshenat : napeuat, ishkueuat, auassat, tshishennuat...

Passe tshekuana miam : apuiat, ushpuakanat, anushkanat...

Tshetshi tshissenitamin tanen aimun eka ka inniuimakak, tshipa tshi apashtan aitun nuapaten.

- 1) Nuapaten mitshuap, nuapaten mishta-min, nuapaten tauapekaikan, nuapaten tetapuakan, nuapaten mitshishuakan, nuapaten mashinaikan, nuapaten meshkanau...

Eukuan uet tshi tshissenitakanit aimun eka ka inniuimakak. Tshipa tshi ashit apashtan kutak aitun, miam ne : peta...

Peikushit tshekuan kie ma mitshet tshekuana

Takuana etashtakaniti aimuna ka inniuimakaki mak eka ka inniuimakaki miam e mitshetiki tshekuana.

Peikushiti (*singulier*) tshakuan kie ma metshenikau (*pluriel*): anite aimunit ka inniuimakaki **at** tshitashtan.

	peikussu ↓	mitshetuat = at ↓
ka inniuimakak →	minush	minush at
	atik ^u	atiku at
	nishk	nishk at
	atim ^u	atimu at
	innu	innu at
	napeu	napeu at
	aueshish	aueshish at
	nishtesh	nishtesh at
	uapimin	uapimin at

Ek^u anite aimunit eka ka inniuimakaki **a** tshitashtan.

	peikushu ↓	mitshena = a ↓
eka ka inniuimakak →	utapan	utapan a
	tetapuakan	tetapuakan a
	uapikun	uapikun a
	mashinaikan	mashinaikan a
	massin	massin a
	ashini	ashini a
	mitshuap	mitshuap a
	mishta-min	mishta-min a
	meshkanau	meshkanau a

Eka tshessenitamini tan etashtakanit peik^u aimun, tshika tshi natuapaten nete aimun-mashinaikanit : *dictionnaire Drapeau*. Tshika itashteu : “n.a.” (*nom animé*) kie ma “n.i.” (*nom inanimé*).

Mate anite tipatshimunissit e peikushit tshekuan kie e mitshetiki tshekuana e itashtakanit.

Peikussu **minush**, uapishiu.

Mitshetuat **minushat**, patetat itashuat.

Nuapamau peik^u **atik**^u pemutet.

Pimipatauat nish^u **atikuat** shakaikanit

Minuashu **utapan**, mikuashu.

Nuapaten nishuaush **utapana** pemipaniti.

Ishpanau **tetapuakan**.

Nitaianan nish^u **tetapuakana**.

Ka mishati kapapeikushteshiti

Tan ishpish tshe apashtakaniti neni ka mishati kapapeikushteshiti (*lettres majuscules*)?

A E I U H K M N P S T

Tshitaimunnan, apu tapishkut ishi-pimipanit miam ne mishtikushiu-aimun. Neni ka mishati kapapeikushteshiti anite meshinaitshenanuti, apu nutim ishi-pimipaniti miam anite mishtikushiu-aimunit. Mate, tshitapatetau eshinakuak tshitaimunnan.

Anite tshe ashtakaniti neni ka mishati kapapeikushteshiti.

- ❖ Nete ushkat tshe tshitshipanit tipatshimuniss (*phrase*) miam eshinakuak anite mishtikushiu-aimunit.

Mate : **A**uass minuenitam^u tekushinit ute mashinaikanitshuapit.
Shashish, inanu, nete peik^u assit nanitam muk^u pipunipan.

- ❖ Anitshenat uanakanitau auenitshenat eshinikatakaniht, utishinikashunuaua.

Mate : **S**hapatish, **P**ien, **M**ani, **U**apikun...
Mitshetinua nitanish uitsheuakana : Maniss, Shanipiep mak Nunakim.

❖ Anitshenat uanakanitau anite ka taht atanukanit.

Mate : **Mishapush, Tshakapesh, Atshen, Anikapeu...**
Umushuma **Atshena** peshuku itakanu auass ka nakatakanit.

❖ Nete ashit e uitakanitau assia, innu-assia.

Mate : **Uashat, Pessamit, Utauauat, Upishtikueiau...**
Mishta-minuenitakuan essimenanuti nete Essipit.

❖ Neni eishininikatakaniti mashinaikanitshuapa ka tshimateteti.

Mate : **Kanikanitet, «centre» Nin Ishkueu...**
Eukuan minuut tshe mamuitunanut ute mashinaikanitshuapit Uauitshitun.

Anite ka aianishkushteti ishinikatamuna

❖ Neme ishinikatamun (*nom propre*) aianishkushteti (*composé*), nish^u ashtakanua ka mishati kapapeikushteshiti :

Mate : **Mani-Enen, An-Pinamen, Mishta-Napeu, An-Mani...**
Shash tshekat tshika mishikau nuitsheukan Nush-Enen.

❖ Nete ashit mashinaikanitshuapa ka tshimatakaniti, nish^u ka mishati kapapeikushteshiti tshika ashtakanua :

Mate : **Nutshimiu-Atusseun, Innu-Takuaikan, Innu-Nikamu...**
Mitshetuut auassat tshe nikamuht Innu-Nikamu takuaki.

❖ Peik^u muk^u ka mishat kapapeikushtesht ashtakanu uanakanitau anitshenat etaht atanukanit e anishkushteti ne aimun :

Mate : **Mishta-utshekatak^u, Uteshkan-manitush...**

❖ Mak anite assia kie ma innu-assia uatakanitau :

Mate : **Pakut-shipu, Unaman-shipu, Mani-utenam...**
Mitshetuut innuat uetshipaniht Tshishe-shatshit.

Ka apishashiti kapapeikushteshiti

❖ Ne ka apishashit kapapeikushteshit (*lettre minuscule*) apashtakanu uanakanitau e shinniuht auenitshenat :

Mate : akaneshau, innu, pessamiunnu, uashaunnu, akushiunnu
Minuenitamuat ekuanitshiunnuat tshe umanitemiht nutashkuaniunnu.

❖ Anite ashit tshishikua e uitakaniti, pishimuat e uinakaniht.

Mate : pishimuss, mashten-atushman, uapikun-pishim^u, shetan-pishim^u....
Uepishtikueiat tshika natshi-aiamiau nukum shetan-pishimua takuaniti.

❖ Mak kutaka aimuna, ishinikatamuna, aituna, aimunissa anite tipatshimunissit ka takuaki

Mate : Nete tekushiniht uiatshinannit, Mishtapeu ekue patshitinat napessa takut mitit.

Ka nimakuteshit u

Tshekuan uet takuak ne **u** ka nimakuteshit (*petit u en exposant*) nete passe aimunit? Passe anite aimunit, takuan mani pietakuak tshekuan nete mashten, miam ne auen e putatitshet tshipa tshi ishitakuan. Miam ne mate : **kak^u** uanakaniti nete mashten petakuan tshekuan, eukuan an uet takuak ne **u** ka nimakuteshit.

Meshinaitsheini, tanite uet tshi tshissenitamin anite tshe ashtain ne **u** ka nimakuteshit uesh apu kassinu ashtakanit anite aimunit. Takuan ne **u** ka nimakuteshit nete aimunit eshi-punipaniti mashten : k, m, t mak h. Apu kassinu anite takuak ne **u** ka nimakuteshit nete aimunit, miam mate neni aimuna: mush... nishk... miam... patetat...

Nete eshtakanit **u** ka nimakuteshit, ekute nete eshi-punipaniti aimuna:

...k^u	...m^u	...t^u	...h^u
kak ^u	atim ^u	nisht ^u	nish ^u
amishk ^u	pishim ^u	tat ^u	
tutamek ^u	tutam ^u		

Tan ishpish an tshe ashtet ne ka nimakuteshit **u**? Tshi mishaimini ne aimun, ka ishinikatakanit ishinikatamun kie ma aitun miam e mitshetiki tshekuana ishinakutaini, tshika uapaten ne takuaki **u** anite aimunit.

Aimun	mitshetu^{at} + at (pluriel)	tshe itashtet aimun
mush	+ at	mushat
nishk	+ at	nishkat
mashk ^u	+ at	mashku ^{at}
atik ^u	+ at	atiku ^{at}
tutam ^u	+ at	tutamu ^{at}

Tshitapatamutau neni aimuna:

anik anik ^u ?	anik apu takuak u ka nimakuteshit. E mitshetiht tshekuan itashtaini tshipa itashteu anikat
minishtik minishtik ^u ?	minishtik^u , ui itashtaini miam e mitshetiki tshekuana : tshika itashteu minishtikua
tshiashk tshiashk ^u ?	tshiashk^u , itashtaini miam e mitshetiki tshekuana, tshipa itashteu tshiashku ^{at}
mashinaikanashk mashinaikanashk ^u ?	mashinaikanashk^u , itashtaini e mitshetiki tshekuana, tshipa itashteu mashinaikanashku ^{at}
minush minush ^u ?	minush , apu takuak u ka nimakuteshit. Peikushu muk ^u aimunit ka punipanit h tekuak u ka nimakuteshit, eukuan ne nish ^u .

Atshitashuna

Eukuan ume minu^{at} tshe tshitapatamak^u atshitashuna etashtakaniti.

Apu takuaki neni anishkushtakana nete atshitashunit peik^u nuash neunnu ashu peikushteu (49). Nete patush patetat-tatunnu (50) nuash peikushteu-tatunnu ashu peikushteu (99), anishkushtakan ashtakanu nete tashtuit atshitashunit mak tatunnu (mate : patetat-tatunnu). Eukuan eshinakuaki atshitashuna e mashinataikaniti.

Peik' nuash peikushteu-tatunnu

1	Peik ^u		
2	Nish ^u		
3	Nisht ^u		
4	Neu		
5	Patetat		
6	Kutuasht		
7	Nishuasht		
8	Nishuaush		
9	Peikushteu		
10	Peikunnu / kutunnu		
		11	Peikunnu / kutunnu ashu peik ^u
		12	Peikunnu / kutunnu ashu nish ^u
		13	Peikunnu / kutunnu ashu nisht ^u
		14	Peikunnu / kutunnu ashu neu
		15	Peikunnu / kutunnu ashu patetat
		16	Peikunnu / kutunnu ashu kutuasht
		17	Peikunnu / kutunnu ashu nishuasht
		18	Peikunnu / kutunnu ashu nishuaush
		19	Peikunnu / kutunnu ashu peikushteu
20	Nishunnu	21, 22, 23...	Nishunnu ashu peik ^u , ashu nish ^u , ashu nisht ^u ...
30	Nishtunnu	31, 32, 33...	Nishtunnu ashu peik ^u , ashu nish ^u , ashu nisht ^u ...
40	Neunnu	41, 42, 43...	Neunnu ashu peik ^u , ashu nish ^u , ashu nisht ^u ...
50	Patetat-tatunnu	51	Patetat-tatunnu ashu peik ^u
		52	Patetat-tatunnu ashu nish ^u
		53	Patetat-tatunnu ashu nisht ^u
		54	Patetat-tatunnu ashu neu
		55	Patetat-tatunnu ashu patetat
		56	Patetat-tatunnu ashu kutuasht
		57	Patetat-tatunnu ashu nishuasht
		58	Patetat-tatunnu ashu nishuaush
59	Patetat-tatunnu ashu peikushteu		
60	Kutuasht-tatunnu	61, 62, 63...	Kutuasht-tatunnu ashu peik ^u , ashu nish ^u , ashu nisht ^u ...
70	Nishuasht-tatunnu	71, 72, 73...	Nishuasht-tatunnu ashu peik ^u , ashu nish ^u , ashu nisht ^u ...
80	Nishuaush-tatunnu	81, 82, 83...	Nishuaush-tatunnu ashu peik ^u , ashu nish ^u , ashu nisht ^u ...
90	Peikushteu-tatunnu	91, 92, 93...	Peikushteu-tatunnu ashu peik ^u , ashu nish ^u , ashu nisht ^u ...

Peikumitashumitannu nuash peik^u neminiun

100	Peikumitashumitannu	101, 102, 103...	Peikumitashumitannu ashu peik ^u , nish ^u , nisht ^u ...
200	Nishumitashumitannu		
300	Nishtumitashumitannu		
400	Neumitashumitannu		
500	Patetat-tatumitashumitannu		
600	Kutuasht-tatumitashumitannu		
700	Nishuasht-tatumitashumitannu		
800	Nishuaush-tatumitashumitannu		
900	Peikushteu-tatumitashumitannu		
1 000	Peikutshishemitashumitannu	1001, 1002 1003 ...	Peikutshishemitashumitannu ashu peik ^u , nish ^u nisht ^u ...
2 000	Nishutshishemitashumitannu		
3 000	Nishtutshishemitashumitannu		
4 000	Neutshishemitashumitannu		
5 000	Patetat-tatutshishemitashumitannu		
6 000	Kutuasht-tatutshishemitashumitannu		
7 000	Nishuasht-tatutshishemitashumitannu		
8 000	Nishuaush-tatutshishemitashumitannu		
9 000	Peikushteu-tatutshishemitashumitannu		
10 000	Peikunnuetshishemitashumitannu Kutunnuetshishemitashumitannu		
1 000 000	Peik ^u neminiau		

Tan tshipa itashtan atshitashun mashinataimin?

2672 = nishutshishemitashumitannu ashu kutuasht-tatumitashumitannu ashu nishuasht-tatunnu ashu nish^u.

6597 = kutuasht-tatutshishemitashumitannu ashu patetat-tatumitashumitannu ashu peikushteu-tatunnu ashu nishuasht.

Auen an tepenitak tshekuannu

Takuan anite tshitaimunnat, auen an tepenitak tshekuannu kie ma ka tipenitakanit aimun eshinkatet *possessif*. Ne ushkat tshe ui tshissenitamak^u, auen an tepenitak nenu tshekuannu, ishinikatamunnu.

Auenitshenat eshi-uinakaniht

Tshetshi minu-nishtutamak ne tshekuan tshe uauitamak... Tshitapamataui anitshenat eshi-uinakaniht *personnes grammaticales*.

<i>(Singular)</i>	e uinakuian (<i>1ère personne</i>)	nin
	e uinakuin (<i>2e personne</i>)	tshin
	e uinakanit (<i>3e personne</i>)	uin
<i>(Pluriel)</i>	e mitshetiat (<i>1ère personne pl. exclusif</i>)	ninan
	e mitshetiak ^u (<i>1ère personne pl. inclusif</i>)	tshinanu
	e mitshetiek ^u (<i>2e personne</i>)	tshinuau
	e mitshetiht (<i>3e personne</i>)	uinuau

Auen an tepenitak nenu tshekuannu kie ma tepenimat nenua. Tshipa tshi issishuenan:

Auen nenu? Auen nenua?

Auen nenua?**Mate:** ishinikatamuna ka inniuimakaki

peikussit	e mitshetiht	peikussit	e mitshetiht
auass	auassat	mush	mushat
nitauassim	nitauassimat	nimushim	nimushimat
tshituassim	tshituassimat	tshimushim	tshimushimat
utauassima	utauassima	umushima	umushima
nitauassiminan	nitauassiminanat	nimushiminan	nimushiminanat
tshituassiminan	tshituassiminanat	tshimushiminan	tshimushiminanat
tshituassimuau	tshituassimuauat	tshimushimuau	tshimushimuauat
utauassimuaua	utauassimuaua	umushimuaua	umushimuaua

Auen nenu?**Mate:** ishinikatamuna eka ka inniuimakaki

peikushit	e mitshetiki	peikushit	e mitshetiki
tetapuakan	tetapuakana	mashinaikan	mashinaikana
nitetapuakan	nitetapuakana	nimashinaikan	nimashinaikana
tshitetapuakan	tshitetapuakana	tshimashinaikan	tshimashinaikana
utetapuakan	utetapuakana	umashinaikan	umashinaikana
nitetapuakannan	nitetapuakannana	nimashinaikannan	nimashinaikannana
tshitetapuakannan	tshitetapuakannana	tshimashinaikannan	tshimashinaikannana
tshitetapuakanuau	tshitetapuakanuaua	tshimashinaikanuau	tshimashinaikanuaua
utetapuakanuau	utetapuakanuaua	umashinaikanuau	umashinaikanuaua

Passe aimuna mishkutshipanua, peik^u kapapeikushtesht mishkutshipanu. Tshitapatamutau aimun e tutakanit auen ka tipenimat nenua, mishkutshipanu kapapeikushtesht kie ma itsheuepanu mate:

atim"...

Nitem
Tshitem
Utema
Niteminan
Tshiteminan
Tshitemuau
Utemuaua

uapikun

nuapikunim
tshuapikunim
uapikunim
nuapikuniminan
tshuapikuniminan
tshuapikunimuau
uapikunimuaua

uapuian

nuapuian
tshuapuian
uapuian
nuapuian
tshuapuian
tshuapuianuau
uapuianuaua

Ishinikatamuna ka tutakaniti

Takuana aimuna ka ishinikateti ishinikatamuna, muk^u ka tutakaniti neni aimuna. Neni aimuna, ishinakuana miam ka ishi-uapatamak^u shash ute pet utat : aimun ka inniuimakak mak aimun eka ka inniuimakak.

Neni eshinakuaki aimuna anutshish tshe tshitapatamak^u, eukuani neni ka ishinikateti: *'participes'*. Mate: kashiuasht, kakushapatak, kamakunuesht. Ishinikatamuna neni iapit muk^u aituna apashtakanua ua tutakanitai.

Ne eshinakuak aimun **'ka'** ishi-tshitshipanu nanitam kie mashten **'t'** kie ma **'k'** ishi-punipanu.

ka+(aitun)+t kie ma **ka+(aitun)+k**

Mate, ne aitun utinamutau : tipenitam^u. Tshe ui tutamak^u ishinikatamun ka ishinikatet *'participe'*.

Ka+tipenita+k = katipenitak, ishinikatamun ka inniuimakak

Kutak aimun utinamutau: natau, tshe ui tutamak^u ishinikatamun.

ka+natau+t = kanataut, ishinikatamun ka inniuimakak

Nanikutini 'sh' tshika ui itashtakanu eshk^u eka takuak 't' miam mate : tshishkutamatsheu, aitun an

ka+tshishkutamashe+sh+t = katshishkutamatshesht, ishinikatamun ka inniuimakak.

Ishinakuana ashit neni aimuna, eka ka inniuimakaki. Miam ne

ka+tepuatitshemaka+k = katepuatitshemakak, ishinikatamun eka ka inniuimakak

Neni ishinikatamuna e tutakaniti, e apashtakanit ne aitun, miam neni kutaka aimuna, ishinikatamuna eshi-pimipaniti. Tshi takuan aimun eka ka inniuimakak kie tshi takuan aimun ka inniuimakak. Tshika tshi e mitshetiki tshekuana itashtan (*pluriel*), tshika tshi ishinakuan miam auen ka tipenitak (*possessif*).

Miam e mitshetiki tshekuan umeni itashtea aimuna : katipenitahk, kanatauh, katshishkutamatsheht, kapimunueshiht, kamakunueshiht, katipaitsheshiht, kanutshishkutueshiht... Eshk^u mitshet kutaka takuana.

E nishushteti kapapeikushteshiti n

Takuana aimuna e nishushteti kapapeikushteshiti **n**. Nanitam neni aimuna tshika itashtea miam ka ishi-uitakaniti tshetshi itashtakaniti (*orthographe d'usage*), tshika mishkenau neni aimuna anite aimun-mashinaikanit (Drapeau).

Mate: **innu**, **inniun**, u**innakuan**, **mannam^u**, **innishtashk^u**, u**innu**, **innishun**, **innasht**, **innutapan**, **inniship**, **inniminan**, , **innishu**, **inniu**, **innikaieu**, ashtu**annakan**...

Takuana passe aimuna muk^u tshiam peik^u **n** tekua, mate: **anapi**, **anu**, atanukan, u**inan**, minakan, pineu, minish...

Passe aimuna apu mashinataikaniti nete aimun-mashinaikanit tanite ait apishish itashtea, miam neni aimuna ka itashtakaniti miam mitshet tshekuan (*pluriel*) kie ma auen ka tipenitakanit (*possessif*) kie ma neni aituna e mishkutshipaniti.

Ishinikatamuna **n** eshi-punipaniti miam ne

tetapuakan		
ni+	tetapuakan Ø	nitetapuakan
tshi+	tetapuakan Ø	tshitetapuakan
u+	tetapuakan Ø	utetapuakan
u+	tetapuakan +nu	utetapuak annu
ni+	tetapuakan +nan	nitetapuak annan
tshi+	tetapuakan +nan	tshitetapuak annan
tshi+	tetapuakan +uau	tshitetapuakanuau
u+	tetapuakan +uau	utetapuakanuau

Aituna **n** eshi-punipaniti

shiuén		
ni +	shiuén + Ø	nishiuén
tshi+	shiuén + Ø	tshishiuén
Ø +	shiuén + u	shiuenu
Ø +	shiuén +ua	shiuenua
ni +	shiuén + nan	nishiu ennan
tshi+	shiuén + nan	tshishiu ennan
tshi+	shiuén + nau	tshishiu ennau
Ø +	shiuén + uat	shiuenuat
Ø +	shiuén + nanu	shiu ennanu

Namaieu muk^u tshiam ute tshe nishushteti neni kapapeikushteshiti **n**, mate:

Tshekuan ua mitshin? Tsheku**annu** ua mitshit?

Nunitan aimun. Unitau aimu**nnu**.

Tshissinuatshtakanissa

Ume eshinkateti tshissinuatshtakanissa (*signes de ponctuation*). Shash nete pet utat, tutakanipan ne mashinaikan ka ishinkatet : *Lexique français-montagnais de l'enseignement*. (Comité Kaianuet, ICEM, 1997). Eukuannu nenu katshishkutamatsheht iapashtaht tshetshi tshishkutamuahat auassa eshinkateniti nenua tshissinuatshtakanissa.

Tshissinuatshtakanissa

Innu-aimun :	mishtikushiu-aimun	eshinakuak
akuetu-nakaikana	<i>deux points</i>	:
anishkushtakan	<i>trait d'union</i>	-
atatsheikana	<i>parenthèses</i>	()
issishueu-tshissinuatshtakanat	<i>guillemets</i>	« »
kukuetshimu-nakaikan	<i>point d'interrogation</i>	?
mishkutshipaniu-tshissinuatshtakan	<i>tiret (dans les dialogues)</i>	—
nakaikan	<i>point</i>	•
nakaikaniss	<i>virgule</i>	,
nanakaikana	<i>points de suspension</i>	...
pashe-nakaikan, pate-nakaikan	<i>point-virgule</i>	;
shassikutshiu-nakaikan	<i>point d'exclamation</i>	!

Neneni aimuna ussi-tutakanua passe, ussi-aimuna neneni. Ek^u neneni kutaka, shash takuanipani, miam mate: atatsheikan ne eshinkatet meshtikushiu-uitakaniti : *rampe, garde-fou, barrière, clôture*. Muk^u ne aimun, ait ishitakuan ute, ishinakuana tanite miam atatsheikana (), eukuan uet ishinkateti neneni tshissinuatshtakanissa.

Ka auiashunanuti aimuna

Mitshena aimuna uetshipaniti nete mishtikushiu-aimunit kie nete akaneshau-aimunit. Tshitauishunan (*emprunt*) neni aimuna tshipa tshi issishuenan. Takuana neni aimuna anite tshinanu, muk^u nanikutini, apu tshissenitakuaki katshi utinakaniti nete ait aimunit, usham miam innu-aimuna eshi-pimipanitini.

Tshitapatamuk^u ume tipatshimuniss:

Ataitshuapit nika ituten tshishi-atusseiani, eukuan ume tshe ui itataueian : peikussimuteush napatata, meshishtit teshu, nish^u natamata. Nui nashupitshen utakussiti mak nika nekaututshen.

<u>napatata</u>:	la patate
<u>teshu</u>:	des choux
<u>natamata</u>:	la tomate
<i>nui <u>nashupitshen</u>:</i>	la soupe
<i>nika <u>nekaututshen</u> :</i>	le gâteau

Ume kutak ashit tshitapatamuk^u tipatshimuniss :

Akaneshau ui pushipan netupissa, ui natshi-pinakutsheu, nete nesseshepit metuenannu.

<u>akaneshau</u>	anglais
<u>netupissa</u> :	l'autobus
<i>ui natshi <u>pinakutsheu</u></i>	bingo
<u>nesseshepit</u>	les cégeps

Umeni kutaka aimuna ka auiashunanuti : pushukateu, kapi, napien, papinaman...

Eukuan eshinakuak tshitaimunnan, eukuan eshi-pimipanit. Takuana kutaka aimuna ka utshipaniti nete mishtikushiu-aimunit mak passe akaneshau-aimunit, anutshish passe auiashunanua mak passe shashish neni takuana.

Kassinu anite aimuna eshi-aiminanuti assit, eukuan eshi-pimipaniti iapit, auiashuat kie uinuau ait aimunit nenua aimuna, mate ne mishtikushiu-aimun *pacane*, innu-aimunit utshipanu : pakan kie ne *chicoutai*, innu-aimunit iapit utshipanu : shikuteu.

Aimuna ka atshitakaniti tshekuana

Eukuan minuat tshe tshitapatamak^u eshi-pimipanit tshitaimunnan. Neni tshika uauitenan, aimuna ka atshitakaniti tshekuana (*quantificateur* eshnikateti meshtikushiu-aiminanut). Mate : peik^u, patetat, nishunnu, peikuapiss, nishupishimua, patetat-tatutipapekaikan.

Apu muk^u tshiam peikushteti neni aimuna, tshipa tshi mitshena. Mate ne tipatshimuniss: **Ninipim, peikuapiss mak pushk^u nitshishikashuti.** Kie ma ne kutak **Nishunnu ashu kutuasht itatina kapapeikushteshiti meshtikushiu-mashinaitshenanut.**

Ashit passe aimuna anishkushteua miam mate : **Shash kutuasht-tatutshishikua eshpish akushian nishkat.**

Nanikutini uitakanu tshekuan etatik, muk^u apu uitakanit atshitashun. Mate **anema, kassinu, mitshet, nutim, passe.**

Neni eshinakuaki aimuna, nanitam peikutau itashteua, apu mishkutshipaniti (*invariable* issishuenanu meshtikushiu-aiminanuti)

Mate : Tshitapata ne tipatshimun, pimashinataikannua aimuna ka atshitakanit tshekuan.

Nika itutenan atautshuapit utakussiti. Kutunnuetipapekaikan pimi nika aian, tanite nui tepatetshen. Peikuatakan nushkuauat iapit nika ui utinauat. Patetat-tatuapiss ishpiteuitakuanitshe peikussimuteush napatata. Mitshet tshekuan nika ui natuapaten kie nutim nika ui mishken ka ishi-mashinataiman nimashinaikanit. Mishta-anema nika minu-mitshishun.

Apu uitakaniti passe kauashkamueshiti

Tshitshissenitenau tshitaimunnat, kutunnu ashu peik^u (11) itatina kapapeikushteshiti.

Ishinikateua : Kauashkamueshiti (*voyelles*) : a – e – i – u

Kananapeushteti (*consonnes*) : h – k – m – n – p – s – t

Takuana kauashkamueshiti eka uatakaniti nete passe aimunit, mashinataikanua peikuan, muk^u apu petakuaki. Tashtuit anite kananapeushteti takuana nete : n - t, t - n, p - m, m - p, m - t, kie ma ushkat aimunit miam mate **au**en ... mak kutaka.

Neni kauashkamueshiti eka pietakuaki :

n(<u>i, u</u>)t	t(<u>i</u>)n	p(<u>i, a</u>)m	m(<u>i</u>)p	m(<u>i</u>)t
<u>i, u</u>	<u>i</u>	<u>i, a</u>	<u>i</u>	<u>i</u>

Miam umeni aimuna mate :

Aimunissit (particule)

aimuna etashteti							
anite	tanite	nanitam	nanikutini	upime	atamit	auen	anitshenat
eshi-uitakaniti eiminanuti							
[ante]	[tante]	[nantam]	[nanukutni]	[upme]	[tamit]	[uen]	[ntshent]

Ishinikatamunit (nom)

aimuna etashteti						
uapimin	pimi	maniteu	aimunit	manitush	nakapissinakan	nitshikuss
eshi-uitakaniti eiminanuti						
[uapmin]	[pmi]	[manteu]	[aimunt]	[mantush]	[nakapisnakan]	[ntshukuss]

Aitunit (verbe)

aimuna etashteti							
kanuenit ^u	manut ^u sheu	nutin	atinam ^u	nanamipanu	papimipatau	uapameu	uepimitam ^u
eshi-uitakaniti eiminanuti							
[kanuentam]	[mantsheu]	[nutn]	[atnam]	[nanampanu]	[papmpatau]	[uapmeu]	[uepmtam]

Takuana kutaka kauashkamueshiti eka pietakuaki, mate :

auenitshenat, anik, kutshipanita, papamipatau, tshitapameu, tipatshimu...

Aimunissa, préformes ka ishinikateti

Eukuan minuat tshe tshitapatamak^u eshi-pimipanit tshitaimunnan. Neni tshika uaitenan, aimunissa, *préformes* eshinikateti meshtikushiu-aiminanut, tekuaki anite aimunit ka aianishkushteti.

Mitshena neni eshinikateti *préformes* anite tshitaimunnat. Ne uet ishinikateti *préformes*, apu tshi pissik^u apashtakaniti neni eshinakuaki: nanitam tshika ui takuan aimun niashatumakak ishinikatamun (*nom*), aitun (*verbe*), aimuniss (*adverbe*), ka atshitak tshekuannu (*quantificateur*) mak ashit anishkushtakan.

Mate eukuan ume tshipa ishinakuana aimuna tshe tutakaniti ka anishkushteti :

préforme + aitun → → → → **ashte**-tshimuan, **natshi**-kuapitsheu...

préforme + aimuniss → → → → **ueshami**-katak^u, **mishta**-minekash...

préforme + ishinikatamun → → → → **tshiashi**-mitshuap, **tshishe**-utshimau...

préforme + aimun ka atshitakanit tshekuan → **mishta**-mitshet, **mishta**-anema...

Eukuani passe umeni eshinikateti *préforme* :

Mishta-, **minu-**, **tshishe-**, **tshishi-**, **matshi-**, **natshi-**, **ueshami-**, **akami-**, **ati-**, **ishi-**, **pishti-**, **puni-**, **shipi-**, **tepi-**, **tipi-**, **tsheku-**, **tshiashi-**, **tshinipi-**, **uani-**, **uapi-**, **uni-**, **ussi-**, **uitshi-**, mak minuat.

Mamitshetuait tshipa tshi ishinakutakanua neni aimuna ka anishkushtakanueni, peik^u kie ma nish^u aimunissa apashtakanua anite etutakanikaui neni aimuna.

Mate :

pf + pf + aimun	pf + aimun + pf + aimun
Mishta-minu -tshishikau	matshi -manitu- tshishe -utshimau

Tshekat tapishkut ka itashteti ka apishashiti aimuna

Eukuan minuat tshe tshitapatamak^u tshitaimunnan. Nanikutini anite tshitaimunnat, takuana tapishkut tshekat etashteti aimuna, ka apishashiti aimuna (*particule*), muk^u ait issishuemakana. Tshitapatamutau.

tshek : *soudain, tout à coup, à un moment donné*

Mate : Tshek ma tapue katshi tshitshipatat !

tshek^u : *quel, (interrogatif*

Mate : Tshek^u auassat nana ka umanitemin ?

shuk : *fortement, allez*

Mate : Matshi ma ek^u, shuk eka manashta !

shuk^u : *tellement (employé négativement apu shuk^u: pas tellement)*

Mate : Tapue, apu shuk^u uikannit umitshim.

ek^u : *et puis, ne me dis pas ! (exclamation d'incrédulité)*

Mate : Tshiekuan etin ek^u !

eku : *(allons ! D'accord !)*

Mate : Eku ma, tshiuetau !

eshku : *attends un peu ! arrête un peu !*

Mate : Eshku tshika uapamitin.

eshk^u : *encore*

Mate : Eshk^u an tshipa minititi tshishuniam.

in : *cela est, arrive (être)*

Mate : Tan tshipa in, eka ashuapamat.

inn : *grandement, extrêmement*

Mate : Inn mishatshe ne tshekuan ua tutamin.

ashku : *à mesure*

Mate : Ume ashku tshika minitin.

ashku : *soudainement, promptement*

Mate : Ashku uet takushipatat.

enuet : *au moins*

Mate : Tshipa ma enuet aimu nanikutini.

enut : *la première fois*

Mate : Eukuannu enut tekushipatat utakushit.

ma : *interjection exprimant l'étonnement*

Mate : Ma ! Shash tshitakushin !

mak : *avec; puisque*

Mate : Nin mak tshin, tshika aimitunan.

natu : *mal portant, mal en point, en mauvais état, mauvais*

Mate : Apu enuet natu itikue ka tshitshipatat.

natue : *se dit d'une possession de mauvaise qualité, quand on veut exprimer qu'on a au moins ça*

Mate : Natue ma tshikanuenitenan mina apishish.

pashe : *certain, quelques, quelques-uns*

Mate : Passe muk^u tshiam uishamakanuat innuat.

pashe : *de grandeur moyenne*

Mate : Apu mishati, pashe ishpishaua inanu.

kauapikueshiht ushkat mashinataimupanat innua utaimunnua

Nutim etatiki aimuna, Innuat eshi-aimiht, apu ut mashinataikaniti ueshkat. Anitshenat Upishtikueiau-assit etaht Innuat miam mate : Abénaquis, Micmac, Mohawk, Cris kie kutakat etaht ute assit.

Ashu-patshitinakanipan innu-aimun muk^u tshiam e aiminanut, e tipatshimunanut mak e atanutshenanut. Eukuanat anitshenat kauapikueshiht ushkat mashinataimupanat nenua innua utaimunnua shash umenu neumitashumitannuepipuna utat eshpish, tanite ui tshishkutamatishupanat eshi-aiminiti innua tshetshi ashu-minaht aiamieunnu. Uinuau ushkat tutamupanat aimun-mashinaikana (*dictionnaires*) mak uitamatsheu-mashinaikana (*grammaires*).

Ekute uiapatakanit anutshish ka itashtet tshinanu tshitaimunnan: innu-aimun. Mishta-pessish etueht anitshenat atikamekunnuat **ishinakuanishapan** tshitaimunnan. Mate ushkat **ishinakuanikupan k** mak **r** ekue mishkutshipanit **tsh** mak **l/n**.

Ne aimun « chef »	issishuenanishapan	ukimau
Ek ^u ne « quelque chose »	issishuenanishapan	kekuan
Ek ^u kutak « toi »	issishuenanishapan	kir

Ekue mishkutshipanit minuat, neme ka apashtakanit **k** ekue mishkutshipanit miam **tsh**... miam mate :

ukimau	ekue issishuenanut	utshimau
kekuan	ekue issishuenanut	tshekuan
kir	ekue issishuenanut	tshin

Anitshenat Pessamit mak Mashteuiatsh ishi-uitamuat uinuau [utsimau] [tsekuan] [tsil].

Ne kutak kapapeikushtesht ka takuak anite aiamieu-mashinaikanit: eukuan ne r, anutshish apu takuak anite tshitaimunnat.

Mate : « il vente » rutin « c'est dur » ariman « je suis content »
niminueriten « moi » nir

Mishkutshipanu nete eshi-aimiht anitshenat Innuat mak anitshenat Cris, eukuan eshk^u eshinakuannit uinuau atikamekunnuat. Anitshenat Cris ishinakuannu y ek^u innuat (Mashteuiatsh et Pessamit) mishkutshipannu I ek^u netshenat kutakat n.

Mate :

Cris anutshish eshi-aimiht	(yutin, ayiman,	niminueyten,	niy).
Mashteuiatsh mak Pessamit eshi-aimiht	(lutin, aliman,	niminueliten,	nil)
Kutakat Innuat eshi-aimiht	(nutin, animan,	niminueniten,	nin).

Mishkutshipanu tshitaimunnan, muk^u peikushinu nenu innuat utaimunuau mak ashit mishta-pessish takuannu nenua kutaka innua utaimunnu, miam anitshenat Cris eshinikatakanihit mate.

Aituna (verbes) eshinikatakaniti mak eshi-tatipanashtakaniti

Eukuan minuat tshe tshitapatamak^u eshpanit tshitaimunnan. Anutshish tshika tshitapatenan neni aituna (verbes) eshinikatakaniti ; tan eshi-uitakaniti mak tan tshe ishi-tatipanakaniti.

Ushkat mate tshipa tshi issishuenan, takuana aituna ka inniuimakaki (animé) kie takuana aituna eka ka inniuimakaki (inanimé). Mate tshitapatamutau anite tipatshimunissit :

⇒ Nuapamau nitauassim pemutet meshkanat.

Aitun ka inniuimakak : nuapamau mak pemutet

⇒ Enen mueu namesha.

Aitun ka inniuimakak : mueu

⇒ Nuapaten nimassin eshtet nete unuitimit.

Aitun eka ka inniuimakak : nuapaten mak eshtet

⇒ Shutit pimipanitau utapanu.

Aitun eka ka inniuimakak : pimipanitau.

Ishinakuaki ka inniuimakak ishinikatamun tshetshi takuak anite, tshika inniuimakan ashit ne aitun pessish tshe takuak. Tshipa tshi ishi-uitakanu miam : auen kie ma tshekuan ka aiatainak aitunnu (*sujet du verbe*).

Nete tipatshimunissit «Nuapamau nitauassim pemetet meshkanat». Ne aimun nitauassim : ishinikatamun ka inniuimakak an, aiatainam^u aitunnu. Eukuan iapit eshinakuak tekuaki aitun eka ka inniuimakak, anite pessish tekuak ishinikatamun, tshika ishinakuan miam ne aitun. Tshika ui uitshetumakana ne ishinikatamun mak ne aitun, tshetshi minushtet tipatshimuniss.

Apu nita tshika tshi apashtain aimun ait eshi-pimipanit, ait eshinakuak. Apu tshika ut minutakuak tshitaimun, tshitipatshimun.

Mate : **APU TSHI ISSISHUEIN UME :**

⇒ Nuapaten nitauassim pemetet meshkanat.

⇒ Enen mitshu namesha.

⇒ Nuapamau nimassin eshtet nete unuitimit.

⇒ Shutit pimipanieu utapanu.

Ne kutak tshekuan tshe ui tshissenitakanit : ishinakuan nanikutini tshetshi takuak ishinikatamun mak nanikutini apu takuak ishinikatamun anite pessish meshinatet. Ne aitun katshitaim^u nenu aimunnu, aimun ka ashushtet tshipa tshi ishinikatenan, *complément* ishinikatakanu e mishtikushiu-aiminanut. Tekuaki kie eka tekuaki ne aimun ka ashushtet (*complément*), ishinikateu **transitif** kie ma **intransitif**.

⇒ *Transitif*: takuan anite aimun ka ashushtet (*complément*).

⇒ *Intransitif*: apu takuak anite aimun ka ashushtet (*complément*).

Neuait anite tatipanakanua neni aituna. AI, II, TA, TI.

AI : (*Animé intransitif*) : Aitun ka inniuimakak an, ishinikatamun ashit eukuan eshinakuak anite ka takuak, ka aitit nenu tshekuannu. Apu takuannit mishkut tshekuannu tshipa katshitaim^u.

Mate : **Atenau nipau.** (shash tshishtapanu tipatshimuniss).

II : (*Inanimé intransitif*) : Aitun eka ka inniuimakak an, ishinikatamun ashit eka ka inniuimakak, ne ka aitit nenu tshekuannu. Apu takuannit mishkut tshekuannu tshipa katshitaim^u.

Mate : **Nitakup mishau.** (apu tshi anu ashushtain tshekuan, shash tshishtapanu tipatshimuniss).

TA : (*Transitif animé*) : ne aitun, ka inniuimakak an kie ne ishinikatamun pessish meshinatet ashit. Ne ishinikatamun tekuak eukuan an e aitit nenu aitunnu. Takuannu ashit tshekuannu (ishinikatamun) e katshitaikau, ka inniuimakanit nenu iapit aimunnu.

Mate : **Pinamen uapameu utauassima.** (**Pinamen** : eukuan an ka aitit tshekuannu, **uapameu** : aitun ka inniuimakak, **utauassima** : eukuan ka katshitaikanit, ishinikatamun an ka inniuimakak).

TI : (*Transitif inanimé*) ne aitun, eka ka inniuimakak an kie ne ishinikatamun pessish meshinatet ashit. Ne ishinikatamun tekuak eukuan an e aitit nenu aitunnu. Takuannu ashit tshekuannu (ishinikatamun) e katshitaikau, eka ka inniuimakanit nenu iapit aimunnu.

Mate : **Massen utinam^u utapannu.** (**Massen** : eukuan an ka aitit tshekuannu, **utinam^u** : aitun eka ka inniuimakak, **utapannu** : eukuan ka katshitaikanit tshekuan, ishinikatamun an eka ka inniuimakak).

Anu put tshipa nishtutenau neni aituna mashinateti eshi-katipanashtakaniti :

Eshinikatet	Passe aituna e tatipanashtakaniti
AI : <i>Animé intransitif</i>	pimuteu, ituteu, mishishtu, akushu, animishu, atusseu...
II : <i>Inanimé intransitif</i>	nutin, uapau, animan, akua tipishkau, uikan...
TA : <i>Transitif animé</i> (auen)	iteu, shatshieiu, mueue, kushpitaieiu, uitshieiu, uieshimeu...
TI : <i>Transitif inanimé</i> (tshekuan)	kushtam ^u , natam ^u , matshi-tutam ^u , matenitam ^u , minuenitam ^u ...

Aituna AI mak TI, eshi-pimipaniti

Eukuan minuat tshe tshitapatamak^u eshpanit tshitaimunnan. Tshika tshitapatenan minuat eshi-pimipaniti aituna (*verbes*).

Nishtuait anite tatiparikanua neni aituna, tan tshe ishi-pimipaniti.

- Ushkat ishinikateu : ***ordre indépendant*** nete tipatshimunissit takuana, nuiten tshekuan aitian mate.... nitaiamian, nimitshishun, nitshiuepatan... Kutak kie auen tshika tshi aitu nenu.

a) Nimushum iteu natukunisha : « Nanitam nitaiamian tshetshishepaushuti mak niminu-mitshishun, eukuan uet minuinniuian».

b) Tshitshiuepatan a tshin? Shash ninan nitshiuepatanan.

- Kutak ishinikateu : ***ordre conjonctif*** nete tipatshimunissit apashtakanua eka tiapuetatishunanuti, eka aitananuti ne tshekuan, miam mate : apu aiamaian, apu mitshishuian, apu tshiuepataian...

a) Usham matshishikau apu pitama tshiuepataian anutshish.

b) Passe auassat nasht apu ui aiamiaht, apu ishpitenitahk tshekuannu.

- Mashten ishinikateu : ***ordre impératif*** nete tipatshimunissit apatana neni aituna, auen ua shitshimakanit, ua tutuakaniti tshetshi tutak uemut tshekuannu, miam mate : aiamia, mitshishu, tshiuepata...

a) Utassima iteu : « Ashuapata mak aiamia... eukuan muk^u tshiam tshe ui tutamin ».

b) Ashtam! Tshiuepatatau!

Neni e tatipanakaniti aituna : AI mak TI tshika uapatenan eshi-pimipaniti, muk^u tshiam ne ushkat ka uetak aitun, tshekuan ka ishinakuak (*mode indicatif*) mak anutshish ka ishpanit (*temps présent*).

Ordre indépendant, mode indicatif, temps présent : AI mak TI

atusseu : (AI)		uapatam^u (TI)	
1S	nitatussen	1S	nuapaten
2S	tshitatussen	2S	tshuapaten
3S	atusseu	3S	uapatam ^u
4	atussenua	4	uapataminua
1Pe	nitatussenan	1Pe	nuapatenan
1Pi	tshitatussenan	1Pi	tshuapatenan
2P	tshitatussenau	2P	tshuapatenau
3P	atusseuat	3P	uapatamuat

Ordre conjonctif, mode indicatif, temps présent : AI mak TI

atusseu (AI)		uapatam^u (TI)	
1S	atusseian	1S	uapataman
2S	atussein	2S	uapatamin
3S	atusset	3S	uapatak
4	atusseniti	4	uapataminiti
1Pe	atusseiat	1Pe	uapatamat
1pi	atusseiak ^u	1pi	uapatamak ^u
2P	atuseiek ^u	2P	uapatamek ^u
3P	atusseht	3P	uapatahk

Ordre impératif, mode indicatif, temps présent : AI mak TI

atusseu (AI)		uapatam^u (TI)	
2S	atusse	2S	uapata
1Pi	atussetau	1Pi	uapatamutau
2P	atussek ^u	2P	uapatamuk ^u

Eukuani umeni passe aituna ka ishi-tatipanashtakaniti AI mak TI

Eshinikatet	Passe aituna e tatipanashtakaniti
AI : <i>Animé intransitif</i>	pimuteu, ituteu, mishishtu, akushu, animishu, atusseu, papatau, nipau, tshitimu, shikatshu...
TI : <i>Transitif inanimé</i> (tshekuan)	kushtam ^u , natam ^u , matshi-tutam ^u , matenitam ^u , minuenitam ^u , uapatam ^u , tutam ^u , petam ^u , sheim ^u ...

Kutshipanitik^u tshetshi tutamek^u, neni aituna apashtak^u. Anite mashinaikanit utshipanua neni aituna : *Guide de conjugaisons en langue innue*, ka tutak ne Anne-Marie Baraby.

Aituna II, eshi-pimipaniti

Eukuan minuat tshe tshitapatamak^u eshpanit tshitaimunnan. Tshika shaputuepannan e tshitapatamak^u eshi-pimipaniti aituna (*verbes*).

Neni aituna tshika tshitapatenan **II** : (*Inanimé intransitif*). Aitun eka ka inniuimakak an kie neni ishinikatamuna ashit eka ka inniuimakaki iapit tshika takuana. Apu takuannit mishkut tshekuannu tshipa katshitaim^u nete ushte, apu shaputuepanit ne tipatshimun nete mashten. Tshitapatamutau ne tipatshimuniss ka takuanua.

Mate : ***Nitakup mishau***. Apu tshi anu ashushtain tshekuan, shash tshishtapanu tipatshimuniss. Eku ne kutak tipatshimuniss. ***Shash minuat tshimuan*** ! Apu tshi uitakanit tshekuan an tshipa tshimuan kie ma auen tshipa tshimuan.

Nishtuait anite tatipanianua neni aituna, tan tshe ishi-pimipaniti. Neni eshinakuaki aituna II, apu takuak ne mashten ka ishinikateua : ***ordre impératif*** mak ashit, apu kie mitsheki neni eshinikateti « personne grammaticale », eukuani neni muk^u tshiam tekuaki : 3S, 3P, 4S mak 4P.

Eukuani neni muk^u tshiam tshe tshitapatamak^u.

→ Ushkat ishinkateu : *ordre indépendant* nete tipatshimunissit.

Uitakanu tshekuan e aishpanit, tanite apu inniuimakak ne aitun.

a) **Kau nika tshikamutan nitakup, shash pashteu.**

b) « **Apu ueeshiuian iu, Shutit, usham pikupanu nitakup ».**

→ Kutak ishinkateu : *ordre conjonctif* nete tipatshimunissit apashtakanu eka tiapuetatishunanuti, eka aitinanuti ne tshekuan, miam mate : apu mikuat, apu uapat, apu pimiut...

a) **Eshk^u apu (4s) pashtenit umassin nitanish, ui tshituteu.**

b) **Eka apishashit mak eka pikupanit nitakup, nipa natshi-metuen unuitimit.**

Ordre indépendant, mode indicatif, temps présent : II

3S pashteu	3S apishashu	3S pikupanu
3P pashtea	3P apishashua	3P pikupanua
4S pashtenu	4S apishashinu	4S pikupannu
4P pashtenua	4P apishashinua	4P pikupannua

Ordre conjonctif, mode indicatif, temps présent : II

3S pashtet	3S apishashit	3S pikupanit
3P pashteti	3P apishashiti	3P pikupaniti
4S pashtenit	4S apishashinit	4S pikupannit
4P pashteniti	4P apishashiniti	4P pikupanniti

Kutshipanitak^u tshetshi tutamek^u neni aituna apashtak^u. Anite mashinaikanit utshipanua neni aituna : *Guide de conjugaisons en langue innue*, ka tutak ne Anne-Marie Baraby.

Eukuani umeni passe aituna ka ishi-tatipanashtakaniti II

Eshinikatet	Passe aituna e tatipanashtakaniti
II : <i>inanimé intransitif</i>	nutin, pipun, takuan, patshitin, minuashu, apishashu, mishau, tshimuan, ...

Eshinikatet tshekuan

Eshinikatakaniht mishtikuat

Eukuan minuut tshe tshitapatamak^u eshpanit tshitaimunnan. Tshitshue tshitaimunnan mashkatenitakuan eshpish minuashit kie tshuenutishinan tshinanu ennuiak^u kenuenitamak^u eshk^u tshitaimunnan.

Nitaimikaunan mani anite nimashinaikanitshuapinat, ekue kukuetshimikauiat eshinikatakaniht tshekuan kie essishuemakak. Anutshish tshika minitinan eshinikatakaniht mishtikuat passe mak eshinikatakaniht e mishtikushiu-aiminanut:

Passe mishtikuat eshinikatakaniht:

innasht	<i>sapin baumier</i>
mashkuminakashi	<i>sorbier d'amérique, cormier</i>
massishk	<i>cèdre</i>
minai ^u	<i>épinette blanche</i>
mitush	<i>peuplier</i>
sheshekatik ^u	<i>épinette noire</i>
uatshinakan	<i>mélèze</i>
ushkuai	<i>bouleau blanc</i>
ussishk	<i>pin gris</i>

Tshissenitakuan, tatshenat passe mishtikuat eka meshinataukaniht.

Tshishikua eshi-uitakaniti

Minuat ume ashit nanitam netuenitakanit, neni tshishikua etashtakaniti mak anitshenat pishimuat.

ushkat-atushkanu	<i>c'est lundi</i>
nishu-tshishikau	<i>c'est mardi</i>
tetau-tshishikau <u>kie ma</u> nishtu-tshishikau	<i>c'est mercredi</i>
neu-tshishikau	<i>c'est jeudi</i>
namesh-muakanu <u>kie ma</u> nameshu	<i>c'est vendredi</i>
mashten-atushkanu	<i>c'est samedi</i>
minashtakanu	<i>c'est dimanche</i>

Pishimuat eshinikatakaniht

tshishe-pishim^u	<i>janvier</i>
epishiminishkueu	<i>février</i>
uinashku-pishim^u	<i>mars</i>
shiship-pishim^u	<i>avril</i>
nissi-pishim^u	<i>mai</i>
uapikun-pishim^u	<i>juin</i>
shetan-pishim^u	<i>juillet</i>
upau-pishim^u	<i>août</i>
ushkau-pishim^u	<i>septembre</i>
uashtessiu-pishim^u	<i>octobre</i>
takuatshi-pishim^u	<i>novembre</i>
pishimuss	<i>décembre</i>

Ka ashtashkuaikanit mashinaikan 1

eshinikateti aimuna

innunikatet tshekuan	e mishtikunikatakanit tshekuan
Kapapeikushteshit	<i>lettre</i>
Kauashkamuesht	<i>voyelle</i>
Kananapeushtet	<i>consonne</i>
aitun	<i>verbe</i>
Ishinikatamun	<i>nom</i>
Ishinikashun	<i>nom propre</i>
Aimuniss	<i>adverbe, préposition, conjonction</i>
Ka inniuimakak aimun	<i>mot animé</i>
Eka ka inniuimakak aimun	<i>mot inanimé</i>
Peikushiti	<i>singulier</i>
Metshenikau	<i>pluriel</i>
Ka mishati kapapeikushteshiti	<i>lettres majuscules</i>
Tipatshimuniss	<i>phrase</i>
Ishinikatamun aianishkushteti	<i>nom propre composé</i>
Aimun aianishkushteti	<i>mot composé</i>
Ka apishashit kapapeikushtesht	<i>lettre minuscule</i>
Ka nimakuteshit ^u	<i>petit u en exposant</i>
Auen an tepenitak tshekuannu	<i>possessif</i>
Aimun-mashinaikanit	<i>dictionnaire</i>
Auenitshenat eshi-tapatshimakaniht	<i>personnes grammaticales</i>
Ishinikatamuna	<i>participes</i>
Aimuna	<i>orthographe d'usage</i>
Tshissinuatshitakanissa	<i>signes de ponctuation</i>
Tshitauishunan	<i>emprunt</i>
Ka atshitakaniti tshekuana	<i>quantificateur</i>
Apu mishkutshipaniti aimuna	<i>invariable</i>
Apu tshi pissik ^u apashtakaniti	<i>préforme</i>
Ka apishashiti aimuna	<i>particules</i>
Uitamatsheu-mashinaikan	<i>grammaire</i>